

ЦІННІСТЬ СУБ'ЄКТНОСТІ

Рубанець О. М.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Проблема суб'єктності є актуальною в сучасній теорії пізнання та в епістемології, що вивчає пізнавальну активність у знанневих середовищах організацій та корпорацій, а також у соціальному контексті освітніх практик, журналістських розслідувань і в дискурсах представницьких систем.

Суб'єктність характеризує широкий, навіть невизначений, набір компетентностей, які уможливають здатність суб'єкта відстоювати свою позицію та свій погляд при проведенні досліджень і розслідувань. Суб'єктність не є синонімом суб'єктивності. Наділення суб'єктністю не означає відмови від дотримання когнітивних цінностей, що забезпечують стандарти об'єктивності, точності та істинності при проведенні пізнавальних дій.

Перехід до постнекласичної наукової раціональності передбачає зростаючі вимоги до суб'єкта як пізнавача. Суб'єкт перестає бути пасивним спостерігачем і звичайним фіксатором об'єктивних процесів. Наділеність суб'єкта самосвідомістю та світоглядом відбивається на його пізнавальній діяльності. Суб'єкт не тільки керується суспільними цінностями, а й у сфері своєї пізнавальної та професійної діяльності сприяє формуванню нових цінностей. Це означає, що наука як когнітивна система перестає бути лише когнітивним формоутворенням, що протистоїть ціннісноорієнтованим формам, таким як політика, право і мораль. Сфера ціннісноорієнтованої свідомості тепер поширюється і на пізнавальні процеси.

Покладання цінностей може означати не тільки їх вибір з існуючих, запропонованих суспільством, а й їх генерацію. Когнітивні компетентності, які сьогодні поширюються на генерацію нового знання в наукових та освітніх процесах, стають дотичними до можливої генерації ціннісних засад пізнавальних процесів.

Соціальна епістемологія передбачає розвиток пізнавальних процесів з урахуванням особливостей соціального середовища – соціального

статусу знавців, комунікацій у корпоративних середовищах, правової регуляції різного доступу до конфіденційної та службової інформації.

Пізнавальні процеси нині стають основою прийняття рішень. Йдеться не тільки про наявність науково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень, що передбачає управління знаннями. Йдеться про формування знанневих середовищ на інституційному та корпоративному рівнях, в яких відбувається постійна генерація нового знання. Tacit Knowledge як активний напрям в американських організаціях, акцентуючи увагу на непрявленому знанні, фактично переносить акцент на джерело його генерування – на людину.

Суб'єктність при вивченні пізнавальних процесів у реальних соціальних умовах стає важливою характеристикою здатності суб'єкта проводити автономне дослідження, не піддаючись під вплив соціальних параметрів, які здатні професійно деградувати процес здійснення пізнавальної діяльності. Йдеться про різні впливи, бажання зацікавлених сил в отриманні потрібних результатів, зовнішній тиск та ін.

Нині в складних соціальних умовах науковці здійснюють контроль, тестування, експертизу та супровід. Суб'єкти знаходяться в потенційно вразливому соціальному середовищі, в умовах невизначеності. Це значно збільшує психоемоційне навантаження при виконанні пізнавальних дій та пов'язаних з ними експертних, аналітичних, консультативних та інших функцій. Рівень стресу значно зростає в умовах неможливості фактичної верифікації запропонованих результатів.

Сучасна концепція пізнавача, в тому числі експерта, тестувальника тощо, виходить з того, що пізнавач працює як автономний суб'єкт, який представляє у своїй діяльності колективну присутність наукової спільноти. Пізнавач стає не просто її окремою частиною. Він фактично втілює у своїх діях притаманні колективній спільноті норми, методи і стандарти наукової раціональності, які забезпечують досягнення об'єктивних результатів при наявності різних соціальних обставин.

Класична концепція суб'єкта, розвинута в емпіризмі та раціоналізмі, гарантує об'єктивність, перетворюючи суб'єкта на абстрактну форму активності. Класичний суб'єкт залежить лише від об'єкту та досвіду. Кожний суб'єкт репрезентує науку в цілому. В ньому і через нього відбувається науковий процес створення наукового знання. Трансцендентальний суб'єкт І. Канта стає фактично апіорною формою організації пізнавальних здатностей людини (чуттєвостей і тієї частини розуму, яка задіяна в науковому досвіді, на відміну від діалектичного розуму, який виходить за межі досвіду).

Всезагальний суб'єкт сучасної науки представлений в її проблемних областях у вигляді постановок проблем, які роблять окремі дослідники.

Сучасна наука – це наука колективних суб'єктів, а саме академій, університетів, транснаціональних корпорацій та ін. Саме це актуалізує питання цінності суб'єктності. Корпорації, з одного боку, цінують тих, хто йде вперед, створюючи нові напрями в сучасній науці, а з іншого – корпорація захищає корпоративні інтереси і права, що створює потенційні ризики для можливості реалізації суб'єктності суб'єктом.

Цінність суб'єктності зростає в суспільному та глобальному вимірах, особливо тоді, коли суб'єкт стає репрезентатором та уособленням істини певної країни, народу та суспільної спільноти. Сучасний глобальний вимір суб'єктності характеризується зростанням цінності суб'єктної позиції у крихкому й нестабільному світі.